

การมีส่วนร่วมของชุมชนล้านนาในการบริหารสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปากอ้อย อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

Participation of a Lanna Community in the Administration of Basic Education: A Case Study of Ban Pakoi Community, Chiang Saen District, Chiang Rai Province

ธนเสฏฐ สุภากาศ^{1,*}, พร้อมไพไล บัวสุวรรณ², วิสุทธิ วิจิตรพัชรารณ² และ นิสิตา ชูโต²
Thanaset Suphakat^{1,*}, Prompilai Buawsuwan², Wisut Wichitputchraporn² and Nisa Xuto²

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) to study the way of life and participation process of a Lanna community in the administration of basic school education and 2) to develop guidelines for community participation in basic school education that is suitable for the way of life of a Lanna community. Qualitative research methodology was employed to gain an understanding of community participation. The Ban Pakoi community located in Chiang Saen district, Chiang Rai province was purposively chosen as a site for the study. Observations, in-depth interviews, and focus group discussions were used as methods of data collection. Key informants included community leaders, teachers, school board members, and parents in the Ban Pakoi community. Data were analyzed using data interpretation, data reduction, coding, categorizing, grouping into themes, and finding relationships to propose guidelines for community participation.

The findings of this research revealed that the Lanna way of life affected the community participation process in school administration. The relationships among community leaders, religious groups, and school members played significant roles in school-community participation. The socio-economic conditions of the community also affected the characteristics of participation and the extent to which community members participated in school administration. This study, therefore, proposed guidelines for building Lanna community participation in school administration based on role and function analysis of the school and community members. Community leaders should play roles in school decision-making and planning. Teachers, school board members, and students should play roles in the coordination and implementation. Finally, parents and other community members should support school activities.

Keywords: educational administration, school and community participation, case study

¹ โครงการปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

Doctoral Program in Educational Administration, Faculty of Education, Kasetsart University, Bangkok 10900, Thailand.

² ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

Department of Education, Faculty of Education, Kasetsart University, Bangkok 10900, Thailand.

* Corresponding author, e-mail: kutop1234@windowslive.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านนาในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากปรากฏการณ์ในชุมชน และ 2) พัฒนาแนวทางในการบริหารสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานแบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่สอดคล้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมดำเนินชีวิตของชุมชนด้านนา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ในการศึกษาปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนบ้านป่าก้อย อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ เก็บข้อมูลโดยการสังเกตและจดบันทึก การสัมภาษณ์ระดับลึก และการสนทนากลุ่ม โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ ผู้นำชุมชน คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้ปกครองนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแปลความหมายข้อมูล การลดทอนข้อมูล จัดหมวดหมู่ข้อมูล การลงรหัสข้อมูล และศึกษาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์เพื่อสร้างข้อเสนอ แนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการวิจัย พบว่า 1) วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านนาในการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และ 2) แนวทางการบริหาร สถานศึกษาที่เหมาะสม สอดคล้องกับวัฒนธรรมด้านนาต้องอาศัยความสัมพันธ์ที่ดีของคน 3 กลุ่มคือ ชุมชน ศาสนา และสถานศึกษา ภายใต้การพิจารณาเงื่อนไข ทางเศรษฐกิจ สังคม ความรู้ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน และการเมืองการปกครอง เนื่องจากแต่ละกลุ่มแสดงบทบาทที่แตกต่างกันในการมีส่วนร่วมบริหารและจัดการสถานศึกษา แนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่เหมาะสมจึงอยู่ที่การวิเคราะห์ และสร้างความเกี่ยวข้องตามบทบาทและหน้าที่ ที่เหมาะสมของแต่ละกลุ่มใน

ชุมชน โดยกลุ่มผู้นำชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวกับการตัดสินใจและการวางแผน คณะกรรมการสถานศึกษา คณะครู และนักเรียน ควรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและการประสานงาน ส่วนกลุ่มประชาชนและผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย

คำสำคัญ: การบริหารการศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียน กรณีศึกษา

บทนำ

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นแนวคิดที่ส่งเสริมการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของไทย (Thai-Style School-Based Management = Thai SBM) เป็นรูปแบบการบริหารโรงเรียนตามแนวทางที่บัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มีการกระจายอำนาจบริหารจัดการ ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังสถานศึกษา การทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วมจึงเป็นคุณลักษณะสำคัญ อย่างหนึ่งที่จะทำให้การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานประสบความสำเร็จ (อรพรรณ, 2546)

ดังนั้น แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นแนวคิดที่ส่งเสริมให้การบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานประสบผลสำเร็จ เพราะการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (school-based management) เป็นกลยุทธ์ในการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาด้วยการถ่ายโอนอำนาจตัดสินใจในการบริหาร และจัดการศึกษาทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับงบประมาณ บุคคล วิชาการ และงานบริหารทั่วไปไปยังสถานศึกษา (Oswald, 1995) ในที่นี้ขอกล่าวถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมของ Dusseldorp (1981) และ Arnstein (1969)

Dusseldorp (1981) ได้รวบรวมแนวคิดในการจำแนกประเภทของการมีส่วนร่วม ของนักวิชาการ และใช้คุณลักษณะ (characteristics) 9 ประการ

มาจำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 9 กลุ่ม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวัดระดับการมีส่วนร่วมเพราะจะทำให้เห็นภาพของการมีส่วนร่วมได้อย่างหลากหลายมิติ และถ้าผสมคุณลักษณะทุกมิติเข้าด้วยกันแล้ว ก็จะช่วยให้เห็นลักษณะพฤติกรรมการมีส่วนร่วมได้อย่างชัดเจน ดังนี้ 1) การจำแนกตามระดับความสมัครใจ (degree of voluntaries) 2) วิธีของการมีส่วนร่วม (way of involvement) 3) ความเข้มของการมีส่วนร่วม (intensities of activities) 4) ความถี่ของการมีส่วนร่วม (frequency of activities) 5) ระดับของประสิทธิผล (degree of effectiveness) 6) พิสัยของกิจกรรม (range of activities) 7) ระดับขององค์การ (organizational level) 8) ผู้เข้าร่วม (participants) 9) ลักษณะของการวางแผน (style of planning) นอกจากนี้ Dusseldorp จำแนกการมีส่วนร่วมเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1) การมีส่วนร่วมทางตรง เป็นการมีส่วนร่วมที่บุคคลเข้าไปมีกิจกรรมในกระบวนการพัฒนาด้วยตนเองเช่น การเข้าร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ เข้าร่วมประชุมการร่วมอภิปราย การใช้แรงงาน และการลงคะแนนเสียง เป็นต้น 2) การมีส่วนร่วมทางอ้อม เป็นการที่ประชาชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง แต่อาจจะมีส่วนร่วมผ่านตัวแทน หรือสิ่งอื่นๆ แทน เป็นต้น

ส่วน Arnstein (1969) ได้เสนอบันได 8 ขั้นของการมีส่วนร่วม เริ่มตั้งแต่ขั้นถูกจัดกระทำ ไปจนถึงขั้นควบคุมโดยประชาชน ในบันได 8 ขั้นของการมีส่วนร่วมของ Arnstein จำแนกเป็น 3 ระดับคือ 1) ระดับการมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม (pseudo - participation or non-participation) 2) ระดับการมีส่วนร่วมระดับพิธีกรรมหรือการมีส่วนร่วมบางส่วน (degree of tokenism or partial participation) และ 3) ระดับการมีส่วนร่วมระดับอำนาจเป็นของประชาชน (degree of citizen power) ซึ่งก็คล้ายกับการมีส่วนร่วมของ Dusseldorp ที่ว่าการมีส่วนร่วมมีอยู่ด้วยกัน 2 ทางคือทางตรง และทางอ้อม หรืออาจจะมีความหมายการมีส่วนร่วมในทางที่ 3

คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตลอดเวลา

การบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม มีแนวคิดหลักคือ การให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์ เป็นนวัตกรรมที่สนับสนุนให้กลุ่มงานมีส่วนร่วมและเป็นศูนย์กลางของการดำเนินการ โดยมีการพัฒนาติดต่อสื่อสาร การฝึกอบรม และการใช้พลังอำนาจทางภาวะผู้นำ การจูงใจ และร่วมมือ การให้บุคคลมีส่วนร่วมนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการ หรือปฏิบัติการกิจต่างๆ การที่บุคคลมีส่วนร่วมจึงเป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้าช่วยเหลือกัน สนับสนุน ทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ อาจจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือในกระบวนการบริหาร ซึ่งก็คือ มีส่วนร่วมในการ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ช่วยเหลือ สนับสนุน ทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ ดังทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ ทฤษฎีตารางการบริหาร (Managerial grid) ของ Blake และ Mouton ทฤษฎี X และ Y ของ McGregor และทฤษฎีการบริหาร 4 ระบบ ของ Likert (สุภารัตน์, 2553)

การบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมในปัจจุบันถูกกำหนดโดยกฎหมาย กำหนดให้สถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการสถานศึกษา กำหนดจำนวนและบทบาทหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน จึงเป็นผลให้การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นได้ถูกขีดเส้นให้ปฏิบัติตามกันเหมือนกันทั้งประเทศซึ่งอาจจะขัดต่อวิถีชีวิตของประชาชน หรืออาจเป็นการ ปิดกั้นประชาชนโดยรวมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ซึ่งแท้จริงแล้วเป้าหมายการมีส่วนร่วมต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยความสมัครใจ ด้วยตัวเองของเขาเอง หรือเรียกว่า การมีส่วนร่วมจากล่างขึ้นบน (bottom up) มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันที่กำหนดการมีส่วนร่วม จากบนลงล่าง (top down) เมื่อพิจารณาถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม เช่น ดินแดนชนบทล้านนาผู้วิจัยพบเห็นวิถีชีวิตคนที่แตกต่างจากวิถีชีวิตคนในเมืองหลวง

จากการศึกษาประวัติศาสตร์พบว่า อาณาจักรล้านนา เป็นอาณาจักรที่แยกอิสระจากสยามประเทศ ก่อนจะ หลอมรวมเป็นประเทศไทยในสมัย รัชกาลที่ 5 ดังนั้น วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ต่างออกไปจาก เมืองหลวงจึงเป็นที่มาของปัญหาวิจัย ที่ผู้วิจัยสนใจ ศึกษาวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตของชุมชนล้านนา เพื่อพัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่สอดคล้องเหมาะสม กับวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน

ประชาชนชาวล้านนา มีวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ที่มีเอกลักษณ์ เป็นของตนเอง เช่น ภาษา ทั้ง ภาษาพูด และภาษาเขียน อาหารการกิน รวมทั้ง ประเพณีวัฒนธรรม นอกจากนี้ การอยู่เป็นกลุ่มก้อน ของชุมชนล้านนา โดยเฉพาะเขตชนบท วิถีชีวิตของ ชาวล้านนา จึงเอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ชุมชนในทุกๆ ด้าน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม การ ศึกษา การเมืองการปกครอง วัฒนธรรมประเพณี วิถี ชีวิต และความเชื่อที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่ใน ประเทศ ดังเช่นชุมชนบ้านป่าก่อย พื้นที่ที่ผู้วิจัยเลือก ศึกษา ชุมชนบ้านป่าก่อยเป็นชุมชนเล็กๆ ชนบท ใน พื้นที่จังหวัดเชียงราย มีประชากรประมาณ 1,200 คน อาชีพประชาชนส่วนใหญ่ ทำนา ชาวบ้านปลูกบ้าน ขนาบสองข้างถนนเป็นแนวยาว รั่มรั่มไปด้วยต้นไม้ และทุ่งนาเขียวชอุ่มในฤดูทำนา หน้าฝน กลาง หมู่บ้านพบโรงเรียนประถมศึกษาด้านหนึ่งของถนน และอีกด้านหนึ่งของถนนเป็นวัด ภายในวัดมี โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมการศาสนาอีก 1 โรงเรียน ผู้วิจัยจึงเกิดข้อสงสัยว่าทำไมหมู่บ้านเล็กๆ ในชนบท ประชากรประมาณ 1,200 คนนี้ถึงได้มี โรงเรียนถึง 2 โรงเรียน โรงเรียนประถมศึกษาสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเปิด สอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และโรงเรียนสังกัดกรมการศาสนาเปิดสอนตั้งแต่ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และ พระปริยัติธรรม จากข้อมูลภาคสนามเบื้องต้นพบว่า ประชากรในชุมชนอพยพมาจากเชียงใหม่ ลำพูน และ

ลำปาง ในยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง สมัยเจ้ากาวิละ เจ้าเมืองเชียงใหม่ ในการฟื้นฟูเมืองเชียงแสน อดีต เมืองหลวงของล้านนา ประชาชนในชุมชนดำรงไว้ซึ่ง วัฒนธรรมประเพณีล้านนา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะ ศึกษา วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต และกระบวนการ การมีส่วนร่วมของชุมชนล้านนาในการบริหารสถาน ศึกษาขั้นพื้นฐานว่าเป็นอย่างไร เนื่องจากผู้วิจัยมี สมมติฐานการวิจัยเบื้องต้นว่า หากได้ทำความเข้าใจ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตชุมชนแล้วจะ สามารถดึงคน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารสถาน ศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างเหมาะสม เป็นการพัฒนา แนวทางการบริหารสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานแบบมี ส่วนร่วมของชุมชนล้านนาที่สอดคล้องเหมาะสมกับ วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต ตรงตามวัตถุประสงค์ ที่ผู้วิจัยกำหนด โดยการศึกษาจากปรากฏการณ์ (phenomenology) ชุมชนเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนา แนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของ ชุมชน และเสนอเป็นแนวนโยบายในการบริหาร สถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในต่างบริบท ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตและ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนล้านนาในการ บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากปรากฏการณ์ใน ชุมชน
2. เพื่อพัฒนาแนวทางในการบริหารสถาน ศึกษาขั้นพื้นฐานแบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่ สอดคล้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมดำเนินชีวิตของ ชุมชนล้านนา

นิยามศัพท์เฉพาะ

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ ประชาชน และองค์กรในชุมชนเข้าร่วมรับรู้ ร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมวิเคราะห์สภาพปัญหา ร่วมกำหนดความ ต้องการ ร่วมวางแผนดำเนินงาน ร่วมดำเนินการ ร่วม

ตรวจสอบ ร่วมแก้ไข พัฒนา ปรับปรุง รวมทั้งร่วม
รับผิดชอบในงานบริหารของสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง
กระบวนการบริหารให้การดำเนินงานของสถาน
ศึกษา ประกอบด้วย การบริหารวิชาการ การบริหาร
งานบุคคล การบริหารงบประมาณ และการบริหาร
ทั่วไป ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด

แนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมี
ส่วนร่วม หมายถึง ทางปฏิบัติที่ควรทำเกี่ยวกับการ
บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแบบมีส่วนร่วม ที่
สอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชีวิต ความเชื่อค่านิยม และ
วัฒนธรรม ล้านนา

วิธิดำเนินการวิจัย

พื้นที่วิจัย

พื้นที่วิจัยในการศึกษาปรากฏการณ์ คือ
ชุมชนบ้านป่าก้อย อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มี
หลักการที่สำคัญคือพื้นที่ที่ศึกษาเป็นพื้นที่ที่
สอดคล้องกับลักษณะโครงสร้างทางสังคมของชุมชน
ที่จะสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนใน
การบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และวิถีชีวิตของ
ชุมชนยังใช้ชีวิตเป็นกลุ่มก้อน ดำรงไว้ซึ่งประเพณี
วัฒนธรรมล้านนาแบบชาวบ้านชนบท เป็นชุมชน
ชนบทที่มีความเข้มแข็ง มีชื่อเสียงด้านการดำรงไว้ซึ่ง
ประเพณี และแบบแผนพิธีกรรมต่างๆ ของล้านนา
และที่สำคัญชุมชนบ้านป่าก้อยมีโรงเรียนเปิดสอน
ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลศึกษา ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
จากการสอบถามข้อมูลเบื้องต้นจากการสำรวจสนาม
วิจัยก่อนผู้วิจัยตัดสินใจเลือกชุมชนบ้านป่าก้อยเป็น
พื้นที่ในการเก็บข้อมูลพบว่าโรงเรียนทั้ง 2 แห่งเริ่ม
ต้นมาจาก ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดตั้งสถาน
ศึกษา อีกทั้งชุมชนใช้ภาษาล้านนาในการสื่อสาร
(ภาษาเมือง) ซึ่งผู้วิจัยเป็นคนล้านนาจึงมีความ
สามารถในการตีความและสร้างความเข้าใจในภาษา
และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้เป็นอย่างดี

กระบวนการวิจัย

1. สังเกตแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวกับวัฒนธรรม
การดำเนินชีวิตของชุมชนที่สนับสนุนกระบวนการ
การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมต่างๆและการ
สัมภาษณ์รายบุคคลเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี และ
การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมของชุมชนเพื่อ
ยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลในฐานะคนใน ผู้วิจัย
เลือกผู้ให้ข้อมูล จากสนามวิจัย คือ บุคคลที่ได้รับการ
กล่าวถึงมากที่สุด บุคคลที่พบในงานกิจกรรม
วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นประจำ และผู้นำ
ชุมชน จนกระทั่งได้ข้อมูลอ้อมตัวคือ ตามครั้งต่อไป
สังเกตการมีส่วนร่วมครั้งต่อไป ไม่มีสิ่งใด
เปลี่ยนแปลงจากเดิมและไม่ได้ข้อมูลใหม่ ผู้วิจัยจึง
หยุดการเก็บข้อมูล รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 30 คน
(นิตา, 2548; สุภาวงศ์, 2547) ผู้วิจัยเข้าสังเกตกิจกรรม
ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนและการสัมภาษณ์ข้อ
สงสัยที่เกิดขึ้นจากสนามวิจัย ระหว่างปี พ.ศ. 2550 –
พ.ศ. 2552 ทั้งนี้เพื่อยืนยันข้อมูลประเพณีวัฒนธรรม
และพฤติกรรมชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมแตกต่าง
กันหรือไม่ในแต่ละปี เป็นการตรวจสอบความน่า
เชื่อถือของข้อมูลตามหลักการตรวจสอบแบบสามเส้า
นั่นเอง

2. สัมภาษณ์กลุ่มถึงแนวทางการบริหาร
สถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมที่สอดคล้องเหมาะสมกับ
วัฒนธรรม การดำเนินชีวิตของชุมชน ดำเนินการใน
ปี พ.ศ. 2553 โดยสัมภาษณ์กลุ่ม 3 กลุ่ม ประกอบด้วย
กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน กลุ่มคณะครูและคณะ
กรรมการสถานศึกษา จำนวน 10 คน และกลุ่ม
ผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่า จำนวน 10 คน เกี่ยวกับ
แนวทางการบริหารจัดการสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม
ที่สอดคล้องเหมาะสมกับวัฒนธรรม การดำเนินชีวิต
ของชุมชน เพื่อเป็นการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของ
ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์รายบุคคลและการสังเกต
การมีส่วนร่วมของชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ดำเนินการถอดความ ลดทอนข้อมูล ลงรหัสข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความหมาย สร้างมโนทัศน์และข้อสรุป จากนั้นเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมที่สอดคล้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของชุมชน

2. สรุปและสะท้อนผลโดยการนำข้อสรุปหรือแนวทางที่ได้จากวิเคราะห์ข้อมูลสะท้อนไปยังผู้ให้ข้อมูลอีกครั้งว่าเป็นไปตามข้อเสนอมือหรือไม่ และปรับปรุงตามข้อเสนอของผู้ให้ข้อมูล

ผลการวิจัยและอภิปราย

ชุมชนบ้านป่าก้อยมีวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลายในรอบปีหนึ่ง ชุมชนมีกิจกรรมประเพณีที่ดำเนินการตลอดปี กิจกรรมประเพณีของชุมชนจะเกี่ยวข้องกับ ศาสนาพุทธ อาชีพ และการพึ่งพาอาศัยกัน ตัวอย่างประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ คือ ประเพณีตานก๋วยสลาก (สลากภัต) ประเพณียี่เป็ง (ประเพณีลอยกระทง) ประเพณีปอยหลวง (งานเฉลิมฉลองของวัด) ประเพณีบวชลูกแก้วเป็นต้น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ เช่น ประเพณีสู่วัชฎ์ข้าว ประเพณีตานข้าวใหม่ เป็นต้น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งพาอาศัยกัน เช่น ประเพณีทำบุญผิเสื้อบ้าน ประเพณีตานตอด (เป็นประเพณีถวายทานให้กับผู้สูงอายุที่ยากจนในชุมชน) ประเพณีปีใหม่เมือง (รดน้ำคำหัวสัการะบุพการี ผู้สูงอายุที่เคารพนับถือ)

ซึ่งประเพณีเหล่านี้ชาวบ้านต่างเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโดยไม่ต้องนัดหมายหรือสั่งการเมื่อถึงเวลางาน ประชาชนในชุมชนต่างรู้หน้าที่ของตนว่าควรจะทำอะไร เช่น ผู้สูงอายุ เตรียมเครื่องธรรมไทยทาน กลุ่มแม่บ้านเตรียมอาหาร กลุ่มเยาวชนเตรียมการแสดง ชายฉกรรจ์เตรียมสถานที่เป็นต้น รายละเอียดประเพณีต่างๆ ไม่สามารถกล่าวถึงในบทความนี้ได้ จากประสบการณ์ภาคสนามของผู้วิจัย ข้อมูลที่ได้สะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเป็นการแสดงออกถึงการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อน โดยอาศัยการบอกกล่าว ไม่ใช่การสั่งการ คนในชุมชนจะเชื่อฟังและเคารพผู้นำหมู่บ้าน เชื่อมมั่นในพระพุทธศาสนา ดังนั้น เจ้าอาวาสวัดจึงเป็นตัวแทนพระพุทธศาสนาที่ชาวบ้านให้ความเคารพยำเกรง ตัวอย่างประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วยความสมัครใจ แสดงออกถึงการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อน และความเอื้ออาทรต่อกัน คือ ประเพณีตานตอดของชุมชน

ประเพณีตานตอด (ภาพที่ 1) เป็นประเพณีสงเคราะห์ผู้สูงอายุที่ยากจนที่ไม่มีบุตรหลานคอยเลี้ยงดู ก่อนจะดำเนินการตานตอดให้กับผู้สูงอายุที่ยากจนท่านใดนั้น ผู้นำจะปรึกษาหารือกันก่อนถึงผู้สูงอายุที่ควรได้รับการถวายทาน จากนั้นผู้นำชุมชน (ซึ่งมีหลายคน) จึงร่วมกันตัดสินใจที่จะดำเนินการและบอกให้กับประชาชนในชุมชนอย่างลับๆ เพื่อมิให้เจ้าตัว (ผู้ที่ได้รับการถวายทาน) ทราบ ชาวบ้านแต่ละคนที่มีจิตศรัทธา ต่างนำเอา เงิน สิ่งของ

ภาพที่ 1 ภาพตัวอย่างประเพณีตานตอด

เครื่องใช้ มารวมกัน ณ จุดนัดหมาย ซึ่งจุดนัดหมายนี้อาจจะเปลี่ยนไปตามบ้านของผู้นำตามระยะเวลาของคืนนั้น เช่น หัวค่ำอยู่ ณ บ้านผู้ใหญ่บ้าน ต่อมาเคลื่อนไปยังบ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เคลื่อนต่อไปยังผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชน ทั้งนี้ก็เพื่อบอกบุญยังผู้มีฐานะทางการเงินคืนนั่นเอง เมื่อไปแต่ละจุดนัดหมายคณะก็จะได้สิ่งของเครื่องใช้ และเงินเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ผู้ที่จะมาร่วมทำบุญหากมาไม่ทัน ณ จุดแรก ก็จะตามไป ณ จุดต่อไป ก่อนจะถึงบ้านของผู้สูงอายุท่านนั้น ซึ่งประเพณีจะทำในตอนกลางคืนเดือนมืดเมื่อได้เวลาอันสมควร ได้สิ่งของพอประมาณแล้ว คณะก็จะเดินทางไปยังบ้านผู้สูงอายุผู้นั้นอย่างเงียบๆ พอถึงบ้านเป้าหมาย ทางคณะนำเอา เงิน สิ่งของเครื่องใช้ที่วางที่บันไดบ้านและจุดประทัดเสียงดังอีกทีก็ จนเข้าบ้านตกใจ เข้าใจว่าขโมยจะขึ้นบ้าน ในขณะที่เดียวกันทางคณะจะแอบซ่อนตัว เมื่อเข้าบ้านเปิดไฟ แน่ใจแล้วว่าไม่ใช่โจรก็จะเปิดบ้านออกมามดู เห็นสิ่งของเงินทองอยู่ตรงหน้าก็กล่าวว่า “ของนี้เป็นของผี หรือของคน” ทางคณะที่ซ่อนตัวไว้ ตะโกนออกมาว่า “ของคน” พร้อมเดินออกจากที่ลับ นำของที่ให้นำมามอบให้ขึ้นขึ้นไปยังบนบ้านได้ตามสารทุกสุขดิบ สนทนาปราศรัยพอควร มอบสิ่งของ ผู้สูงอายุให้พรแล้วลากลับ

จากประเพณีนี้สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนนั้นมีความเอื้ออาทร ไม่เพียงแต่จะทำบุญถวายทานให้กับทางวัดเท่านั้นยังเอื้อเพื่อต่อคนในชุมชนด้วย โดยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนซึ่งเป็นกระบวนการที่มีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนนั่นเอง สำหรับเหตุผลถึงช่วงเวลาในการดำเนินการช่วงกลางคืน ได้คำตอบว่า “..กลางวันชาวบ้านต้องไปทำนา ทำงาน ไม่สะดวกในการทำ...” ซึ่งตรงกับข้อมูลที่ตั้งเขตได้ คือ ผู้ใหญ่บ้านจะเชิญชาวบ้านมาประชุมในเวลากลางคืนเสมอ โดยประกาศเสียงตามสายว่า “...คืนข้าวแดงแล้ว ขอเชิญ ปีน้องทุกหลังคาเรือนไปประชุมกันที่วัด...” หมายความว่า หลังรับประทานอาหารเย็นแล้วขอเชิญพี่น้องทุก

หลังคาเรือนไปประชุมกันที่วัด

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการสถานศึกษา

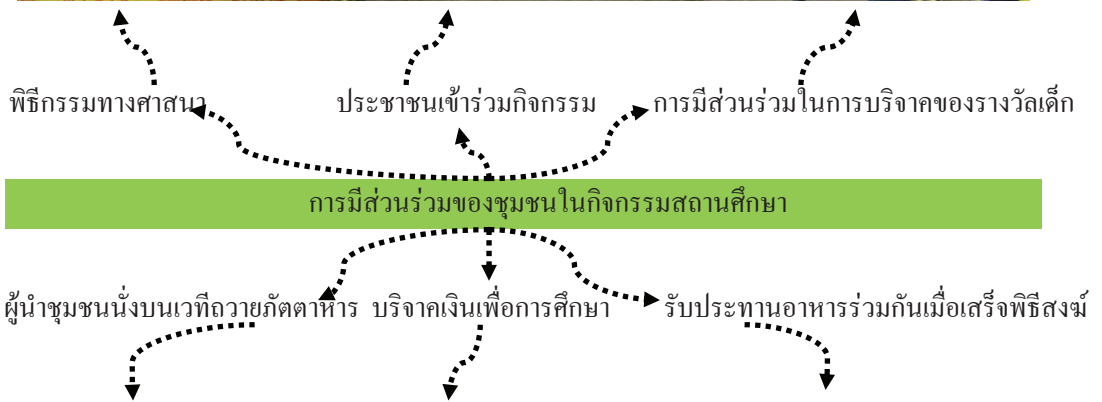
การบริหารงานสถานศึกษา ประกอบไปด้วย 4 งานหลัก ได้แก่ งานบริหารวิชาการ งานบริหารงบประมาณ งานบริหารบุคลากร และงานบริหารทั่วไป ข้อมูลภาคสนามพบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นไม่ได้แสดงให้เห็นถึงการแยกกลุ่มงานบริหาร แต่ชุมชนแสดงในลักษณะการมีส่วนร่วมแบบองค์รวม กล่าวคือชุมชนคำนึงถึงปัญหา เป้าหมายและความสำคัญของงานเป็นสำคัญ โดยอาศัยผู้นำในการประสานงานอย่างไม่เป็นทางการระหว่างผู้นำชุมชนด้วยกันในการตัดสินใจดำเนินงานใดๆ ด้วยการสื่อสารที่อาศัยความสัมพันธ์อันดีต่อกันทั้งระหว่างสถานะส่วนบุคคล และความสัมพันธ์ส่วนตัว ผ่านงานหรือประเพณีชุมชน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมชุมชนนั่นเอง ดังตัวอย่างประสบการณ์จากภาคสนามในส่วนของสถานศึกษา การเชิญชวนหรือดึงคนเข้ามามีส่วนร่วมเริ่มต้นจากสถานศึกษาโดยคณะครู หรือผู้บริหาร โดยการระบุปัญหา หรือสิ่งที่ต้องการพัฒนา จากนั้นเสนอแผนงาน โครงการต่อผู้นำหมู่บ้าน และผู้นำศาสนา (เจ้าอาวาสวัด) ถึงความจำเป็น โดยเฉพาะโครงการใหม่ๆ ที่โรงเรียนคิดจะดำเนินการ หรือเป็นโครงการที่จะต้องระดมทุนเพื่อให้ได้เงินจำนวนมาก หากเป็นงานของโรงเรียนที่เป็นงานประจำที่ชาวบ้านทราบอยู่แล้วจะเป็นไปในลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ดำเนินการตามประเพณีของชุมชน เพื่อให้เห็นภาพของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการ ดังตัวอย่างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ ดังภาพที่ 2

การจัดกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติของชุมชนต่างจากการจัดกิจกรรมวันเด็กโดยทั่วไป ทั้งนี้เนื่องมาจากวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนนั่นเอง กล่าวคือประชาชนยึดมั่นในศาสนาพุทธ เชื่อเรื่องบาปบุญ ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมวันเด็กจึงเป็นไปใน

ลักษณะการบอกบุญไปยังชุมชน โดยผ่านผู้นำชุมชน ผู้นำชุมชนจะประกาศเสียงตามสายว่า “...วันพรุ่งนี้ โรงเรียนจะจัดงานวันเด็ก ขอประกาศประชาสัมพันธ์ ให้กับพี่น้องชาวบ้าน ร่วมกิจกรรมวันเด็ก...” โดย ประเพณีปฏิบัติของชุมชน งานมงคลในภาคเช้าต้องมีการสวดมงคลคาถา ทางโรงเรียนนิมนต์พระสงฆ์มา สวดมงคลคาถา ในช่วงเช้า ประมาณ 07.00 น. ชาวบ้านต่างมาร่วมทำบุญ โดยนำ ข้าวปลาอาหาร มาร่วมทำบุญ พร้อมบริจาคเงินให้กับทางโรงเรียน โรงเรียนได้รับเงินบริจาคเป็นหลักหมื่นทุกครั้งไป

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนนี้ สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนบ้านปากอ้อยนั้นเป็นหนึ่งเดียว สิ่งที่

สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นหนึ่งเดียวกันนั้นเห็นได้จากข้าวปลาอาหารที่ชาวบ้านนำมาร่วมทำบุญในภาคเช้าก็เพื่อเป็นอาหารเช้าสำหรับนักเรียนและผู้มาร่วมกิจกรรมนั่นเอง หลังจากพระภิกษุได้กลับวัดแล้ว ชาวบ้านต่างนำอาหารเหล่านั้นมารวมกัน แล้วจัดเป็น สำหรับ นั่งล้อมวงรับประทานอาหารกันเป็นกลุ่มๆ แต่ละกลุ่ม มีการสนทนาปราศรัยปรึกษาหารือตามบทบาทหน้าที่ เกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งวัด โรงเรียนและชุมชน จะเห็นได้ว่าชุมชนมีการปรึกษา การพัฒนาชุมชน แบบไม่เป็นทางการมากกว่าปรึกษาหารืออย่างเป็นทางการเช่นการประชุมที่มีระเบียบวาระการประชุม

ภาพที่ 2 แสดงตัวอย่างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมวันเด็กสถานศึกษา

แนวทางการบริหารสถานศึกษาที่สอดคล้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมการดำเนินชีวิต

จากสภาพวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษา จะใช้แบบแผนประเพณีชุมชนเป็นเครื่องมือในการดึงคนหรือชักชวนให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของสถานศึกษา จากประสบการณ์ของผู้วิจัยในภาคสนามพบว่า ความร่วมมือนี้เกิดจากความความสัมพันธ์ที่ดีของกลุ่มผู้นำ 3 ฝ่ายคือ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา และผู้นำสถานศึกษา ดังคำสัมภาษณ์ของครูอาวุโสท่านหนึ่งที่กล่าวว่า “...จะทำอะไรเราจะต้องบอก ต้องถาม ผู้ใหญ่บ้าน ถามท่านพระครู บ้านนี้เป็นบ้านของเขา เขามีงานอะไรครูจะต้องไปช่วย ไปเป็นที่ปรึกษา ไปให้เขาเห็นหน้า อย่างงานศพ เราไม่ไปไม่ได้เลย...”

จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนมีความสำคัญมากต่อความร่วมมือของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา และการเข้าร่วมกิจกรรมสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จบรรลุเป้าหมาย นอกจากนี้ผู้ปกครองนักเรียนยังได้ให้ข้อมูลเพื่อยืนยันความสัมพันธ์ที่ดีของกลุ่มคนอีกว่า “...เขามาหาเรา มาช่วยงานเรา เวลาเขามีงานเราก็ต้องไปช่วยเขา...” คำกล่าวนี้ผู้วิจัยสะท้อนไปถึงวัฒนธรรมล้านนาที่เรียกว่า “เอามือ” หรือลงแขก ขึ้นมา ดังนั้นจะเห็นว่าต่างคนต่างตอบแทนด้วยแรงกาย ด้วยความจริงใจ และความสามารถที่มีนั้น สำคัญมากกว่าเงินที่ใช้จ้างให้ทำ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจะฝังแน่นในจิตใจเหมือนดังญาติสนิท

ในปีการศึกษา 2552 โรงเรียนประสบปัญหาด้านบุคคลกร จะต้องแก้ปัญหาโดยการระดมทุนเพื่อนำมาจ้างครู และจะต้องได้เงินจำนวนไม่น้อยกว่า 1 แสนบาท กระบวนการที่พบคือ ผู้นำครูได้ไปปรึกษาผู้ใหญ่บ้าน และท่านพระครู (เจ้าอาวาสวัด) ปกติท่านเจ้าอาวาสท่านจะระดมทุนทุกปีเป็นผ้าป่าช่วงสงกรานต์ การไปหารือกับผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าอาวาส

ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปร่วมสังเกตการเจรจาด้วย ครั้งแรกนั้นผู้นำครูจะไปพบผู้สูงอายุที่นับถือของประชาชนในหมู่บ้านก่อนถึงความจำเป็นและปัญหาในการระดมทุนเพื่อจ้างครู (แท้จริงแล้วผู้สูงอายุกับผู้นำครูนั้นรู้จักกันดีเนื่องจากครูท่านอาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 20 ปี ทำทางสีหน้าและการพูดจาของผู้สูงอายุท่านนั้นเอ็นดูครูนักและรักคั่งเป็นลูก เป็นหลาน) การไปหาผู้สูงอายุที่ชาวบ้านนับถือและเป็นที่ยอมรับของเจ้าอาวาสนั้นเปรียบเสมือนดังว่าได้เปิดทางให้ประชาชน และ เจ้าอาวาสได้รับรู้ถึงความจำเป็นของการระดมทุน อีกประการหนึ่งข่าวสารที่กระจายแผ่ไปทั้งชุมชนเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยแปลกใจนักเพียงวันรุ่งขึ้นชาวบ้านต่างทราบกันว่าโรงเรียนจะจัดงานผ้าป่าเพื่อระดมทุนจ้างครูช่วยสอน จากนั้นครูก็จะไปหาเจ้าอาวาสและผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาสทราบถึงความจำเป็นของโรงเรียนท่านก็โปรดให้การสนับสนุนและเสียดสการระดมทุนของวัดให้กับทางโรงเรียน ผู้ใหญ่บ้านท่านแจ้งข่าวสารให้กับประชาชนในหมู่บ้าน และดำเนินการระดมทุนตามเป้าหมายของโครงการต่อไป

จากกรณีศึกษานี้จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการที่สถานศึกษาดำเนินการนั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำของวัด ชุมชน และสถานศึกษา ภาพที่สะท้อนออกมาจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดจาก ความสัมพันธ์ของกลุ่มคน คือ กลุ่มชุมชน กลุ่มศาสนา และกลุ่มสถานศึกษา แม้ว่าทั้งสามกลุ่มคนจะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างไร หากงานหรือโครงการที่จะดำเนินการนั้นไม่มีความสำคัญหรือมีความสำคัญน้อย ก็ยากที่จะได้รับความร่วมมือจากชุมชน ซึ่งงานของสถานศึกษาจะต่างจากงานทางศาสนา หากเป็นงานของทางวัดแล้วชาวบ้านจะร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะความเชื่อของ บาบ บุญ ชาดิกพ นั่นเอง ดังนั้นงานหลักของสถานศึกษาอย่างหนึ่งคือต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ในท้องถิ่นและให้เขาเข้ามารับรู้สภาพและปัญหาของสถานศึกษา

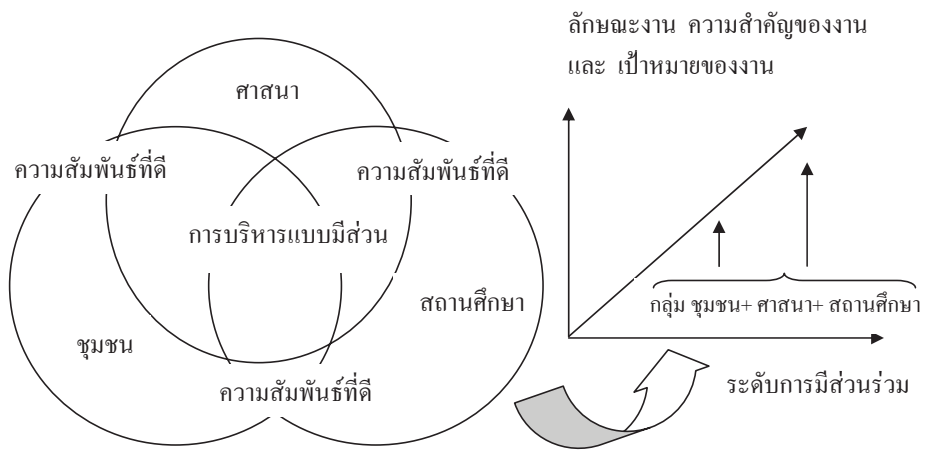
และร่วมกันวางแผนการดำเนินงานของสถานศึกษา โดยเฉพาะผู้นำชุมชน ดังคำกล่าวของท่านเจ้าอาวาสที่ว่า “...จะทำอะไรก็ควรมาปรึกษาหารือกัน ทุกอย่างที่ดีจะทำถ้ามันเป็นผลดีก็ควรทำ บ้านมีปัญหา โรงเรียนมีปัญหา วัดมีปัญหา ต้องช่วยกัน...” สะท้อนได้ดังภาพที่ 3

จากข้อมูลภาคสนามจะเห็นได้ว่า ปัจจัยความสำเร็จของการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมนั้น อาศัยความสัมพันธ์ของบุคคล 3 กลุ่ม คือ ชุมชน ศาสนา และสถานศึกษา ความสัมพันธ์ที่ดีของกลุ่มคนจะส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วม โดยผู้นำของทั้ง 3 กลุ่ม เป็นผู้ผลักดัน หรือดึงคนในการปกครองของตนเองเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม จะมากหรือน้อย นั้นขึ้นอยู่กับ ลักษณะงาน ความสำคัญของงาน และ เป้าหมายของงาน หรืออาจเรียกได้ว่าขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาที่แก้ได้ โดยหากงานของสถานศึกษามีความสำคัญมาก และมีเป้าหมายสูง ดังเช่นการระดมทุนเพื่อจ้างครู ดังที่ได้เสนอไว้แล้ว กลุ่มคนทั้ง 3 ก็จะเข้ามามีส่วนร่วมมาก และผลักดันให้งานประสบผลสำเร็จสูงไปด้วย

ข้อสรุปที่ได้ข้างต้นผู้วิจัยมีความสงสัยขึ้นมาอีกว่าทำไมผู้นำถึงได้มีอิทธิพลต่อประชาชนในชุมชนมาก ส่วนผู้นำสูงอายุที่ได้ทำคุณประโยชน์ต่อ

ชุมชนนั้นเป็นเรื่องปกติที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิด ของ Bass และ Avolio (1990) ที่กล่าวถึง ผู้นำที่รับการยกย่องมีบารมีนั้นเกิดจากความเสียสละประโยชน์ส่วนตัวและทำประโยชน์ให้กับส่วนร่วม รวมทั้งการทำงานอย่างมีอุดมการณ์ด้วย

จากประสบการณ์ภาคสนามผู้วิจัยเห็นว่าผู้นำชุมชนมีฐานะการเงินดี มีที่นามาก ผู้วิจัยจึงได้สอบถามชาวบ้านและครู ถึงการได้มาซึ่งผู้นำหมู่บ้านว่าเลือกกันอย่างไร ชาวบ้านที่เป็นผู้ปกครองนักเรียนให้ข้อมูลว่า “...เรามีเงินมีนามาก มีรถยนต์ รู้จักคนมาก จะเลือกตั้ง ส.ส. สจ. คนสมัครก็มาหา ถ้าเลือกคนไม่มีรถ ก็ไม่รู้ว่า พ่อหลวงเขาจะไปประชุมอำเภออย่างไร จะเข้าคนใหญ่คนโตไม่ได้...” จะเห็นได้ว่าการเลือกผู้นำของชุมชน กำเนิดถึงฐานะ ความรู้ และความกว้างขวางทางสังคม ของบุคคลนั้นๆ เป็นสำคัญ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้นำจะต้องเดินทางไปในตัวเมืองเป็นตัวแทนประชาชนติดต่อประสานงานส่วนราชการ ดังนั้น ต้องมียานพาหนะ และมีเวลามากพอที่จะทำงานเพื่อส่วนรวมได้ นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่านักการเมืองทั้งระดับชาติ ระดับจังหวัด และท้องถิ่น ที่เข้ามาพบ ผู้ใหญ่บ้านนั้นเป็นส่วนสนับสนุนให้ชาวบ้าน ประชาชนในชุมชนเห็นความ

ภาพที่ 3 แสดงองค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่อาศัยความสัมพันธ์ที่ดีของกลุ่มคนในชุมชนที่ส่งผลต่อ เป้าหมายและระดับการมีส่วนร่วม

สำคัญของผู้นำมากขึ้น ไปด้วยเสมือนกับว่าเสริมสร้างบารมีให้แก่กัน ครั้นย้อนกลับมาถามถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อสถานศึกษา ครูทุกๆ ท่านให้ความเห็นอย่างสอดคล้องกันว่า

“...คนที่เขายากจนต้องทำอะไร ทำนา จะเชิญเขามากี่ลำบาก เห็นใจเขา ไหนจะลูก ไหนจะเมีย เราต้องเลือกคนที่มีฐานะหน่อย ยกย่องเขาหน่อย เขาก็จะมาช่วยโรงเรียน อีกอย่างผู้นำเหล่านี้รู้จัก ส.ส. สจ. เราจะทำอะไรก็จะสะดวก เช่นปีที่แล้ว เราได้งบประมาณแปดบัญชีจาก ส.ส. มาพัฒนาโรงเรียนก็ได้จากผู้ใหญ่บ้านนั่นแหละ...”

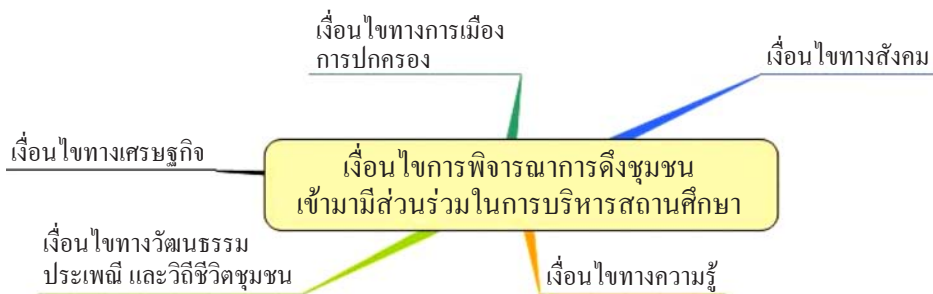
จะเห็นได้ว่าการพิจารณาคนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาจะต้องคำนึงถึงข้อจำกัดของบุคคลซึ่งผู้วิจัยสะท้อนให้เห็นดังภาพที่ 4

จากภาพที่ 4 ข้อจำกัดของบุคคลต้องพิจารณาทั้งด้านการเงินของผู้ที่จะมาเข้าร่วม ด้านความรู้ ความกว้างขวาง ทางสังคม และทางการการเมืองการปกครองด้วย การดำเนินการใดๆ ของสถานศึกษาต้องพิจารณาถึง ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิต ชุมชน ดังนั้น การดึงคน หรือการเลือกตัวแทนของประชาชน การจัดกิจกรรมที่ต้องการคนหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องพิจารณาเงื่อนไขต่างๆ

สำหรับแนวทางในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่สอดคล้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมค่านิยมชีวิตของชุมชนด้านนันทนาการศึกษาชุมชนบ้านป่าก้อยนั้นควรเป็นเช่นไร ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มเพื่อยืนยันข้อมูลที่ได้จากการสังเกต

แบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นการการในภาคสนาม ผู้วิจัยสะท้อนตัวอย่างข้อมูลการสัมภาษณ์ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลดังตารางที่ 1

จากเสียงสะท้อนของผู้ให้ข้อมูลแสดงให้เห็นถึงชุมชนนั้นให้ความสำคัญกับผู้นำชุมชนมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมใดๆ ต้องได้รับการพิจารณาจากผู้นำในชุมชนเสียก่อน จากนั้นจึงมีการประสานงานซึ่งกันและกันอย่างไม่เป็นทางการโดยอาศัยความสัมพันธ์ที่ดี จากประสบการณ์ภาคสนามผู้วิจัยพบว่า ความเคารพนับถือกันเป็นการส่วนตัวมีความสำคัญมากในการให้หรือไม่ให้ความร่วมมือ หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของชุมชน อาจเรียกได้ว่า กิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งด้านประเพณี วัฒนธรรม การพัฒนาสิ่งก่อสร้างของวัด การพัฒนาชุมชน รวมทั้งการพัฒนาระดมทุนให้สถานศึกษาเพื่อประโยชน์กับนักเรียนนั้น ชุมชนต่างมีความเชื่อว่าเป็นการทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชุมชนและเป็นบุญของผู้ได้ดำเนินการ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า ชุมชนนั้นยังมีกฎเหล็กที่ใช้บังคับให้ประชาชนในชุมชนนั้นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการของชุมชน ดังคำกล่าวของผู้นำหมู่บ้านว่า “...เชื่อซิกู หมู่บ้านเรามีกฎเหล็กอยู่ ถ้าไม่มาช่วยงาน เราก็ตัดสมาชิกศพ ไม่ให้การช่วยเหลือใดๆ จากรัฐ ไม่ให้ใช้น้ำประปา และก็มีโทษปรับด้วย อีกอย่างเรามีหัวหน้าเขต ที่ช่วยดูแลและกำกับการอยู่ร่วมกันของชุมชน แต่เราไม่เคยมีปัญหา...”

ภาพที่ 4 แสดงเงื่อนไขการพิจารณาการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา

จากเสียงสะท้อนของผู้ให้ข้อมูลแสดงให้เห็นว่า ความร่วมมือจากประชาชนโดยไม่ให้ประชาชนอี้อัดใจจึงดำเนินกิจกรรมในรูปแบบของวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ที่ไม่กระทบต่อวิถีชีวิต เช่น ไม่จัดงานระดมทุนในฤดูทำนา ซึ่งประเพณีต่างๆ ของชุมชนจึงเกิดขึ้นเมื่อชาวบ้านว่างจากการทำนานั้นเอง ดังนั้น การบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่สอดคล้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตของชุมชน จึงขึ้นอยู่กับกลุ่มคน โดยกลุ่มผู้นำชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวกับการตัดสินใจและการวางแผน คณะกรรมการสถานศึกษา คณะครู และนักเรียน ควรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและการประสานงาน ส่วนกลุ่มประชาชนและผู้ปกครอง ควรมีส่วนร่วมในการสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงาน

ให้บรรลุเป้าหมายดังเสียงสะท้อนที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ 1 ซึ่งแสดงได้ดังภาพที่ 5

จากผลการวิจัยข้างต้น ระดับการมีส่วนร่วมทั้ง 3 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมโดยอ้อม เหมาะสมกับกลุ่มประชาชนและผู้ปกครอง โดยเข้ามาให้การสนับสนุน ส่งเสริมร่วมปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย การมีส่วนร่วมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เหมาะสมกับกลุ่มคณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา และนักเรียน มี โดยมีส่วนร่วมในรูปของ คณะกรรมการดำเนินงาน และการประสานงานสู่กลุ่มประชาชนและผู้ปกครอง และการมีส่วนร่วมโดยตรง เหมาะสมกับกลุ่มผู้นำ โดยมีส่วนร่วมในการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจวางแผน เป็นที่ปรึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วม ของ Dusseldorp (1981) และ Arnstein

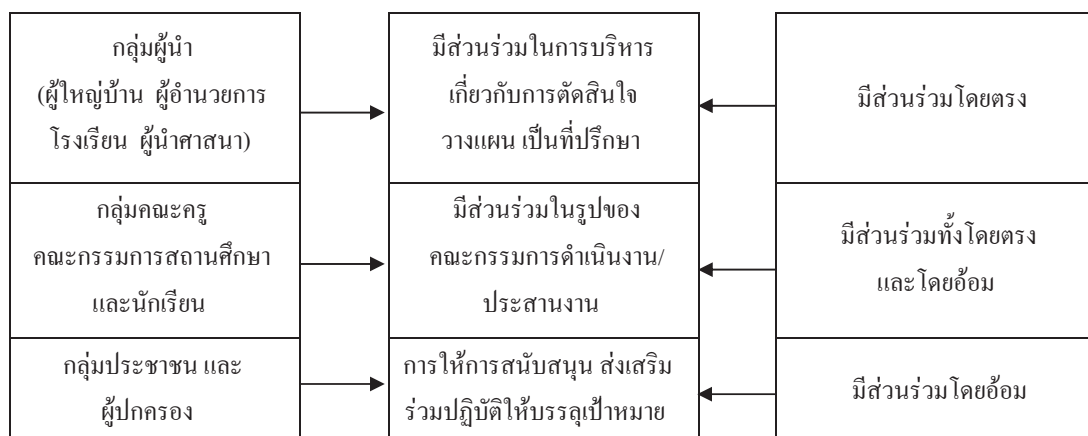
ตารางที่ 1 ตัวอย่างข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มถึงความสอดคล้องเหมาะสมในการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ตัวอย่างเสียงสะท้อนของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ประเด็นความเหมาะสม
กลุ่มคณะครู บุคลากรทางการศึกษา และ คณะกรรมการ สถานศึกษา	“...ชาวบ้านเขาไม่มาหรือเรื่องแบบนี้ การตัดสินใจมันอยู่ที่ ผอ. ครู พ่อหลวงบ้าน ชาวบ้านอย่างไรก็ช่วย อย่างไรก็ตามเขาก็ทำ ต้องผ่านผู้นำก่อน...” “...การที่จะเป็นตัวแทนคน มันจะต้องพร้อม ไม่ใช่เอา นายแก้ว นายคำมาเป็นกรรมการ เพราะเขาต้องทำอะไรทำนา เลี้ยงลูกเลี้ยงเมีย มันจะต้องเอาคนมีเงิน อย่างพ่อหลวงจันทร์ นั้น ลูกน้องมีเยอะแยะ มีรถเกี่ยวข้าว ทำนาพร้อม...”	1.การตัดสินใจต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้นำ 2.การเป็นตัวแทนคนต้องมีความพร้อมด้านฐานะ และความรู้ 3. ระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำ (การวางแผน การตัดสินใจ เป็นที่ปรึกษา)
กลุ่มผู้นำชุมชน	“...ผอ.ไม่ต้องเป็นห่วง อย่าง ครูชัย ครูอรุณ ท่านอยู่ที่นั่น ท่านรู้ว่าใครเป็นใคร เข้าหาใคร ไม่ต้องห่วง เดี่ยวครูเขาก็จะไปประสานชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน ได้สบาย...” “...กรรมการ โรงเรียนก็มีให้ กรรมการโรงเรียนช่วยแจ้งข่าวและประสานงาน ต้องทำอะไร เท่าไร ก็คน ก็บอกมา ชาวบ้านพุงกาง...” “...มีอะไรทางโรงเรียนต้องบอกชุมชน มันสำคัญมากเราก็ต้องช่วยกันทำ ผอ. ครู ทุกคน ต้องมาร่วมกันวางแผนกับชุมชน ว่าเราจะทำอย่างไรกัน...”	1.ความสัมพันธ์ของครูกับชุมชน/ การรู้จักคนในชุมชนและความสามารถของตน/ ความสัมพันธ์ส่วนตัว 2.ระดับการมีส่วนร่วมของครู และคณะกรรมการสถานศึกษา (การประสานงานอย่างไม่เป็นทางการ)
กลุ่มผู้ปกครอง นักเรียนและ ศิษย์เก่า	“...ครูบอกมาเลขจะให้ทำอะไร อินดีช่วยเหลือ...” “...เป็นกรรมการ โรงเรียน กรรมการหมู่บ้าน ไม่ไหวหรือ เพราะไม่รวยอย่างเขา อ่านหนังสือก็ไม่ค่อยออก ทำไม่ได้ครู...” “...แค่บริจาคเงินช่วยบ้าง มาลงหน้าห้อง ชมประตุนั้นนี่ได้ครู โครงการ ทำไม่เป็นหรือ ครูนั่นแหละที่จะต้องมาช่วย...” “...งาน 4 งาน 5 งาน ที่ว่าพวกเราไม่รู้หรือ อันไหนดี แล้วเจริญ ทำเลย ครู ชาวบ้านเขาเห็นชอบแน่นอน...”	1.เงื่อนไขการมีส่วนร่วมของชุมชน 2. การสื่อสารที่จริงใจ 3. ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่า (ส่งเสริม สนับสนุน ร่วมปฏิบัติ)

(1969) ซึ่งได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมเป็น 3 ระดับ ดังผลวิจัยเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตาม ทั้ง Dusseldorp และ Arnstein ไม่ได้บอกถึง บุคคลที่เหมาะสมในการ เข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละระดับดังผลวิจัยที่ผู้วิจัย ค้นพบ แนวคิดที่จะอธิบายได้อย่างเหมาะสมถึงกลุ่ม คนปฏิบัติหน้าที่หรือมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานที่ ต่างกัน คือ แนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่ (structural – functional theory) ที่สามารถอธิบาย ปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมของชุมชน กล่าวคือ ชุมชนเป็นระบบสังคม บุคคลต่างมีหน้าที่ตาม โครงสร้าง เชื่อว่า สังคมมนุษย์ก็เหมือนกับร่างกาย ของคนนั่นเอง ก็จะประกอบด้วย อวัยวะที่ประสาน สอดคล้องกันจำนวนหนึ่ง (หัวใจ ตับ ไต สมอ ง แขน ขา) อวัยวะแต่ละส่วนจะทำหน้าที่อย่างหนึ่ง หรือ หลายอย่าง ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ดังนั้น อวัยวะจึงเปรียบเสมือนกับโครงสร้างที่ปฏิบัติหน้าที่ อันจำเป็น เช่นเดียวกับกับสังคมมนุษย์ (พร้อมพิไล, 2554; Parson, 1954) ดังเช่นชุมชนบ้านป่าก้อย ต่าง คนต่างทำหน้าที่ของตนตามบทบาทหน้าที่ เพื่อความ สำเร็จของการดำเนินกิจกรรมของชุมชน

ในด้านความสัมพันธ์ของกลุ่มคน 3 ฝ่าย คือ ชุมชน ศาสนา และสถานศึกษา ส่งผลต่อระดับการมี ส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนจะมาก หรือน้อย ขึ้นอยู่กับความสำคัญของงาน ลักษณะงาน และเป้าหมายของงาน โดยผู้นำ 3 ฝ่ายจะเป็นคนดึง และผลักดันคน เข้ามามีส่วนร่วม ความสัมพันธ์ที่ดี ของกลุ่มคนมีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการ บริหารสถานศึกษา สอดคล้องวรรณกรรมและงาน วิจัยที่พบว่า การสร้างความไว้วางใจเชื่อใจ และการ สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของ ชุมชน (พร้อมพิไล, 2554; อภิลิทธิ, 2553; Marie, 2009) และ ความเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียนกับชุมชน ความสามารถของบุคลากรในโรงเรียนและผู้ให้ บริการ และเป้าหมายของงาน มีผลต่อคุณลักษณะ และความร่วมมือระหว่าง โรงเรียนและชุมชน (พร้อมพิไล, 2554; Thomas & Harris, 2010) นอกจากนี้เงื่อนไขและข้อจำกัดต่างๆ ของชุมชนที่มี ผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ 1) เงื่อนไข ทางเศรษฐกิจ 2) เงื่อนไขทางสังคม 3) เงื่อนไขความรู้ 4) เงื่อนไขด้านประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต

ระดับการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมของกลุ่มคน

ภาพที่ 5 ภาพสะท้อนแนวทางการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านป่าก้อยที่ สอดคล้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของชุมชนล้านนา

ชุมชน และ 5) เงื่อนไขด้านการเมืองการปกครอง เป็นไปตามแนวคิดของ Barnard (1938) ที่กล่าวว่า การตัดสินใจที่จะกระทำหรือมีส่วนร่วม เป็นผลมาจากค่านิยมของสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครอง นอกจากนี้ การกำหนดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือกลุ่มคนในชุมชนที่แตกต่างกันนั้น เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า แต่ละกลุ่มคนมีสภาพความพร้อม ระดับอำนาจ และบทบาทหน้าที่ ที่แตกต่างกัน ทำให้ไม่สามารถที่จะให้คนทุกเข้ามามีส่วนร่วมในทุกระดับที่เท่าเทียมกันได้ การมีส่วนร่วมจึงเป็นไปตามบทบาท ที่แต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับที่ Parson (1954) ที่กล่าวว่า คนในชุมชนมีบทบาทที่ต่างกัน ตามความพร้อมของแต่ละบุคคล

จากผลการศึกษาที่พบว่ากลุ่มชุมชน 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้นำชุมชน โรงเรียน และประชาชนทั่วไป มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาที่แตกต่างกัน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผนและการตัดสินใจ ซึ่งต้องการผู้ที่มีอำนาจในการบริหาร และการกำหนดนโยบายในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ผู้ตามพร้อมจะให้ความร่วมมือ 2) ในส่วนของสถานศึกษาคณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา และนักเรียน มีบทบาทในการประสานงาน และการดำเนินงาน ก็เพราะสถานศึกษาเป็นเจ้าภาพ การดึงคนเข้ามามีส่วนร่วมต้องอาศัยผู้ประสานงาน และดำเนินงานเป็นความรับผิดชอบ 3) ฝ่ายประชาชน และผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้งานบริหารแต่ละงานนั้นบรรลุเป้าหมาย จะเห็นได้ว่าการแบ่งกลุ่มคนออกเป็นสามกลุ่มและมีระดับการมีส่วนร่วมที่ต่างกันนี้ สอดคล้องกับแนวคิด Winstanley (1995) ที่ว่า แต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันตามอำนาจที่ตนเองมีอยู่ ได้แก่ 1) กลุ่มยุทธศาสตร์หรือนโยบาย (arm's length power) 2) กลุ่มยุทธศาสตร์และการนำสู่ปฏิบัติ (comprehensive power) 3) กลุ่มปฏิบัติ (operational power) และ 4) กลุ่มผู้ที่ไม่มีความอำนาจที่แท้จริง (disempowerment) ดังนั้น การส่งเสริมการมี

ส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการสถานศึกษา จึงควรมีการวิเคราะห์กลุ่ม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder analysis) และดำเนินการวางแผนให้เหมาะสมตามศักยภาพ ความสนใจ และผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นอย่างชัดเจน (พร้อมพิไล, 2554) นอกจากนี้ ผลการวิจัยที่ชี้ให้เห็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น และความเป็นชาติพันธุ์ของชุมชนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อนุรักษ์ (2548)

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

1. วัฒนธรรมการดำเนินชีวิต ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน มีอิทธิพลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านนาในการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. แนวทางการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมด้านนา อาศัยความสัมพันธ์ที่ดีของกลุ่มคน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มชุมชน กลุ่มศาสนา และกลุ่มสถานศึกษา ภายใต้การพิจารณาเงื่อนไข ทางเศรษฐกิจ สังคม ความรู้ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตชุมชน และการเมืองการปกครอง
3. ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนในการบริหารจัดการสถานศึกษา กลุ่มผู้นำควรเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรง ในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผน กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษา ครู และนักเรียน ควรเข้ามามีส่วนร่วมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ในการดำเนินงานต่างๆ ของสถานศึกษา และการประสานงาน ส่วนกลุ่มประชาชน และผู้ปกครอง ควรมีส่วนร่วมโดยอ้อม ในการสนับสนุน ส่งเสริม และร่วมปฏิบัติให้งานหรือโครงการของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะ

1. ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากต่อการบริหารสถานศึกษาดังนั้น ในการบริหารสถานศึกษาภายใต้บริบทที่ต่างกัน ผู้บริหารจำเป็นต้องศึกษาวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของชุมชน การดึงคนเข้ามามีส่วนร่วม ในการบริหารสถานศึกษา หรือกิจกรรมของสถานศึกษาควรให้เข้ามาโดยความสมัครใจดังเช่นงานประเพณีชุมชน

2. นโยบายการการมีส่วนร่วมของหน่วยงานต้นสังกัดไม่ควรกำหนดบทบาทหน้าที่ให้ชุมชนทำอะไรได้ ไม่ทำอะไรได้ เนื่องจากการกำหนดให้เขาทำเหมือนเป็นการบังคับให้กระทำ ผลที่เกิดขึ้นคือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นเพียงพิธีกรรมหนึ่งเท่านั้น หากให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมไม่ขัดกับวิถีชีวิต ชุมชนจะเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตนเองได้มากขึ้นตามความต้องการการพัฒนาชุมชนของเขาเอง

3. ในการพัฒนาคุณภาพการมีส่วนร่วม ควรให้ความรู้ประชาชนถึงผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับในการเข้ามามีส่วนร่วมในองค์กร แผนงาน โครงการต่างๆ รวมถึงข้อมูลข่าวสารสู่ประชาชนเพื่อให้เขามีบทบาทเต็มที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมโดยความสมัครใจ และสร้างความตระหนัก ความรักถิ่นฐานให้กับประชาชนอันจะส่งผลให้เขามีความตั้งใจในการมีส่วนร่วมอย่างสมัครใจในการตัดสินใจ การกำหนดเป้าหมาย การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาชุมชนของเขาเอง

4. ควรมิวิชา การส่งเสริมการวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนเพื่อการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาอย่างยั่งยืน เปิดสอนในมหาวิทยาลัย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ควรมีการวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาในบริบทหรือวัฒนธรรมชุมชนที่ต่างออกไป เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ รวมทั้งวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาในบริบท หรือวัฒนธรรมชุมชนล้านนาในเขตเมือง

กิตติกรรมประกาศ

ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

- นิสา ชูโต. (2548). *การวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: พรินต์โพร.
- พร้อมพิไล บัวสุวรรณ. (2554). *ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน: ความเป็นหุ้นส่วนทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศุภารัตน์ สารสว่าง. (2553). *ทฤษฎีและหลักการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุกานต์ จันทวานิช. (2547). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. (2548). *การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ: บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม*. กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- อภิสิทธิ์ บุญยา. (2553). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนดีเด่นขนาดเล็ก: การศึกษาเพื่อการสร้างทฤษฎีฐานราก* (วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- อรพรรณ พรสิมา. (2546). *รูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน: ตัวอย่างประสบการณ์ที่คัดสรรโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- Arnstein, R. S.. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Planning Association*, 35(4), 216–224.

- Barnard, C. (1938). *The functions of the executive*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1990). The implications of transactional and transformational leadership for individual, team, and organizational development. *Research in Organizational Change and Development, 4*, 231–272.
- Dusseldorp, V. (1981). *Participation in planned development influenced by government of developing countries at local level in rural areas*. Wageningen: Department of Rural Sociology Wageningen Agriculture University.
- Marie, D. (2009). *A case study of community participation in primary education in three rural village schools in Ethiopia* (Unpublished doctoral dissertation). College of Education, Graduate School, The George Washington University.
- Oswald, L. (1995). *School-based management*. Oregon: College of Education, University of Oregon.
- Parson, T. (1954). *The social system*. New York: The Free Press.
- Thommas M., & Harris, N. (2010). Understanding the factors that characterise school-community partnerships: The case of the Logan Healthy Schools Project. *Health Education, 110*(6), 421–444.
- Winstanley, D. (1995). When the pieces don't fit: A stakeholder power matrix to analyse public sector restructuring. *Public Money and Management, 2*, 19–26.

TRANSLATED THAI

REFERENCES

- Boonya, A. (2010). *Participation of the community at a small outstanding school: A grounded theory study* (Unpublished doctoral dissertation). Khon Kaen University, Khon Kaen. [in Thai]
- Buawsuwan, P. (2011). *The relationship between school and community: Partnership of education for sustainable development*. Bangkok: Kasetsart University. [in Thai]
- Chanthavarnish, S. (2004). *Qualitative data analysis*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. [in Thai]
- Panyanuwat, A. (2005). *Multi-community studies: The experience of fieldwork*. Bangkok: Learning to promote better community project. [in Thai]
- Pornsima, O. (2003). *A model using school-based management: Selected examples from experience in the School Learning Reform Project to improve the quality of students*. Bangkok: Office of the Education Council. [in Thai]
- Sarnsawang, S. (2010). *Theory and principles of education administration*. Bangkok: Department of Educational Administration, Kasetsart University. [in Thai]
- Xuto, N. (2005). *Qualitative research* (3rd ed.). Bangkok: Printpro. [in Thai]